

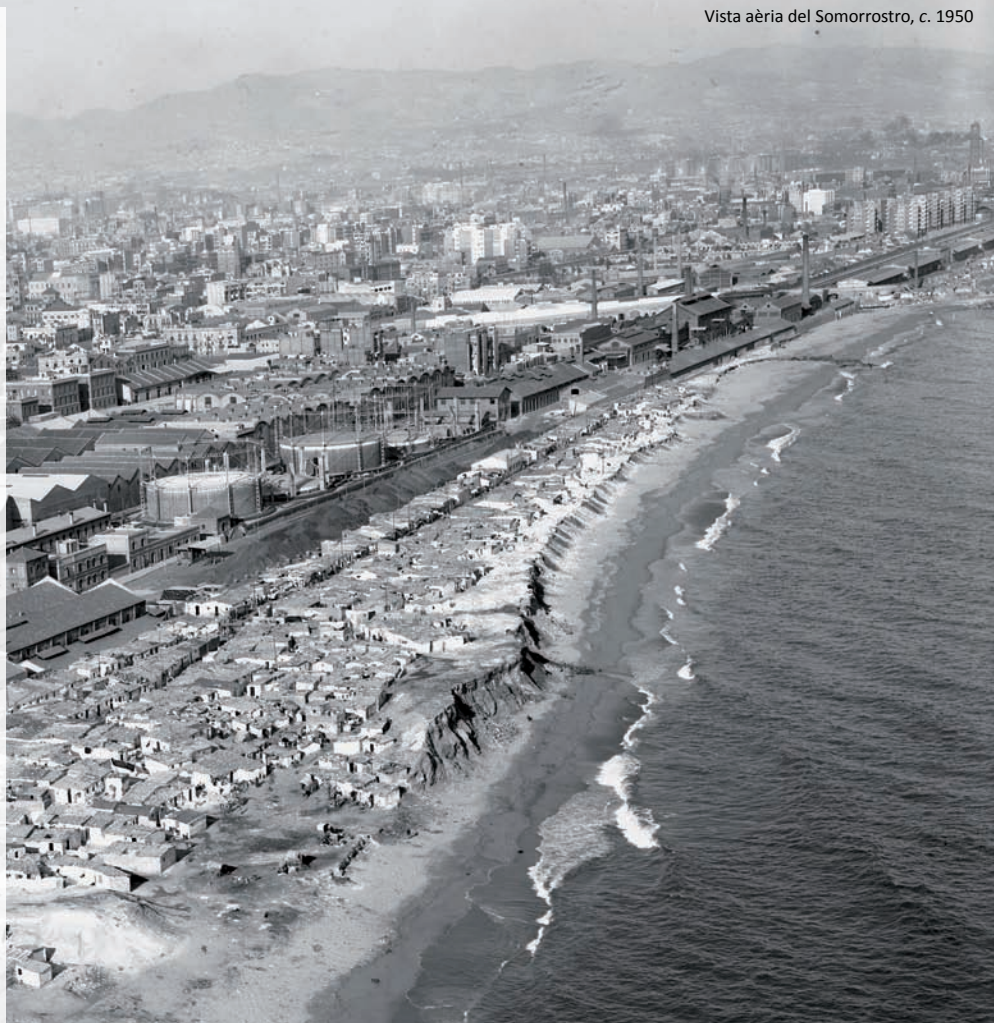
LITORAL

A la dècada de 1870 apareixen entre la Barceloneta i el Besòs els nuclis de barraques del Somorrostro i Pequín, tot i que ja hi havia barraques de pescadors anteriorment. Es construïen en terrenys públics, propietat de l'Estat, entre les indústries, el ferrocarril i el mar. L'arribada de mà d'obra per a l'Exposició Universal de 1888 contribuïa a explicar l'expansió de l'habitatge precari a les platges. A la dècada de 1920 ja hi ha quatre nuclis consolidats amb un centenar de barraques en cadascuna: Somorrostro, Bogatell, Mar Bella i Pequín. També s'ha format el nucli de Rere el Cementiri, al Poblenou, i el Camp de la Bota creix a partir de 1925. La població d'aquests assentaments procedeix majoritàriament del País Valencià, Múrcia, Aragó i Andalusia.

L'àrea barraquista del litoral experimenta un gran creixement a la postguerra i assolirà la màxima expansió a mitjan anys cinquanta. Els habitatges eren molt variats, des de construccions fetes amb fusta i materials trobats a la platja fins a casetes d'obra. No hi havia aigua corrent ni cap mena de servei. Amb els carrers estrets i les aigües residuals que desembocaven al mar, les infeccions eren freqüents i sovint els temporals destruïen les barraques.

Davant la desatenció de les autoritats de la dictadura, l'Església, sovint des del paternalisme, hi feia tasques assistencials. Sota el seu paraigua, diverses obres socials van actuar als nuclis barraquistes fins que ja als anys seixanta les iniciatives es van diversificar i van aparèixer els assistents socials.

La prolongació del passeig Marítim entre 1957 i 1964 i la transformació de la façana litoral per als Jocs Olímpics de 1992 van eliminar les barraques d'aquest sector, on va aparèixer un paisatge radicalment diferent, des de la Vila Olímpica fins al Fòrum.

Vista aèria del Somorrostro, c. 1950

Vista aèria actual, 2011

ANC Ferrer

MONTJUÏC

La presència de barraques a Montjuïc està documentada des de 1885, quan es va ordenar que s'eliminessin les que habitaven els treballadors de les pedreres. Al principi del segle xx, la subdivisió de terrenys municipals i particulars per fer-hi horts, dels quals n'hi va arribar a haver més de dos mil, va afavorir l'aparició de noves barraques. El ritme de construcció es va multiplicar amb l'arribada massiva de treballadors per a les grans obres públiques a la segona i tercera dècades del segle, arran de la construcció del metro i dels treballs per a l'Exposició Internacional finalment celebrada el 1929. El nombre de barraques d'aquesta zona va arribar a 3.500.

La immigració de les dècades de 1950 i 1960 va convertir Montjuïc en la zona de barraques més poblada de Barcelona. L'any 1957, 6.090 barraques allotjaven més de 30.000 persones. En el vessant oest de la muntanya, els barris de Tres Pins, Can Valero, Les Banderes, Damunt la Fossa i altres nuclis menors formaven un continu. Al vessant nord de la muntanya destacaven els nuclis de Poblesec i Maricel i, a la banda de mar, hi havia els de Can Tunis i el Morrot.

Les parròquies veïnes i alguns ordes religiosos hi van obrir algunes capelles, escoles i dispensaris. També van sorgir botigues, bars, espais de ball i cinemes improvisats, i es va anar creant un teixit social que a mitjan anys seixanta va permetre als barraquistes d'organitzar-se per reivindicar millores. Amb el lema "un pis per família", el seu combat va influir en la política de les autoritats franquistes, en un moment en què l'eradicació del barraquisme es convertia en prioritat política. Però la construcció dels polígons de realotjament avançava lentament i amb moltes mancances. El gruix de les barraques no va desaparèixer fins a l'any 1972.

Vista aèria de Montjuïc, 1969

Vista aèria actual, 2011

ANC Ferrer

EL BARRAQUISME A LA BARCELONA DEL SEGLE XX

El barraquisme de Barcelona va ser un fenomen urbà, que va néixer al final del segle ^{xx} i va perdurar fins a la darreria del segle ^{xx}. En un període de ràpid creixement de Barcelona, els mecanismes típics d'allotjament dels més desfavorits des de l'inici de la industrialització, com la divisió dels pisos, les habitacions rellogades i les pensions, es revelaven insuficients per compensar la manca d'habitatge, en una ciutat on era més difícil trobar allotjament que feina.

El 1922, amb un cens oficial de 6.000 barraques, el barraquisme ja conformava una ciutat informal dispersa, amb nuclis com el Somorrostro, Pequín i el Camp de la Bota, al litoral, i Tres Pins i Can Valero, a Montjuïc, a més d'una corona d'àrees menors als turons i al peu de Collserola. Les barraques també se situaven, en espais intersticials dins el teixit formal de la ciutat, tant en algunes illes als dos extrems de l'Eixample, com en zones de contacte entre Sants i les Corts i l'Hospitalet.

Després de la Guerra Civil, els nuclis de barraques existents van reprendre l'expansió i i en van aparèixer de nous, a causa de l'arribada d'immigrants tant per raons econòmiques com polítiques a una ciutat on la crònica manca d'habitatge s'havia agreujat per l'efecte dels bombardejos i de la crisi econòmica i social. El 1949 es crea el Servei de Repressió del Barraquisme, que, entre d'altres mesures, s'encarregava de retornar els nouvinguts als llocs d'origen: la ciutat oficial reprenia el barraquisme però alhora el tolerava, sobretot quan el creixement econòmic reprenia i necessitava mà d'obra.

A mitjan dècada de 1950 Barcelona comença a reactivar-se i uns anys després el barraquisme arriba al punt màxim amb unes 20.000 barraques que aixoplugaven entre 70 i 100.000 persones, prop d'un 7% de la població de la ciutat al final de la dècada. Les barraques esdevenen així un estoc d'habitatge informal, un capital urbà creat pels mateixos habitants, que es va revelar imprescindible per allotjar un nombre important de persones que havien vingut a treballar en la indústria i els serveis.

Els barris de barraques estaven en zones sovint no edificables i per tant al marge de la planificació. A la precarietat constructiva s'afegia la manca de clavegueram, d'aigua i d'electricitat. El dèficit de serveis assistencials va ser pal·liat d'entrada per l'acció social de les parròquies dels barris propers, amb pastorals de recristianització, i després amb les activitats d'ordes religiosos dedicats a l'ensenyament. A final de la dècada de 1960 es va desenvolupar l'acció comunitària dels assistents socials de Càritas i del Patronat Municipal de l'Habitatge, responsable de la solució del barraquisme. Progressivament, però, els habitants dels nuclis barraquistes van crear les seves pròpies xarxes de solidaritat veïnal i van aconseguir millores transitòries amb actuacions directes i reivindicatives davant les autoritats.

Diverses intervencions de remodelació urbanística van portar a la supressió dels primers nuclis, i les situacions d'emergència, com ara inundacions i esllavissades, van forçar el trasllat dels damnificats a allotjaments provisionals com l'Estadi i el pavelló de Bèlgica, a Montjuïc.

Gradualment, l'aparició d'un mercat de l'habitatge més àgil i l'inici de les polítiques d'habitatge social van impulsar l'eradicació dels barris de barraques. Amb el Pla d'urgència social de l'any 1958 arrenca la construcció dels grans polígons d'habitatge de promoció pública a la perifèria urbana del municipi i en altres municipis de la metròpoli.

Les associacions de veïns dels nuclis de barraques més organitzats i amb més dinàmica reivindicativa van proposar solucions alternatives per construir pisos al mateix lloc de les barraques, però només en alguns casos, com el Carmel, van assolir l'objectiu. Aquest lluita col·lectiva va crear vincles organitzatius que es van mantenir en els nous polígons de realotjament, on sovint els equipaments més bàsics es trobaven pendents de construir.

L'eradicació del barraquisme no es va completar fins als anys de la Transició i dels primers ajuntaments democràtics. El 1974 es van comptabilitzar oficialment unes 1.460 barraques i el 1980 es va crear la Comissió Gestora per a l'Eradicació del Barraquisme, amb plantejaments més socials, especialment necessaris en els casos de nuclis barraquistes on la població que els havia habitat durant molt de temps havia estat substituïda per famílies en una situació molt més precària, en alguns casos d'ètnia gitana. En el cens de 1982 encara figuraven 1.108 barraques. Finalment, amb les operacions urbanístiques impulsades en els anys previs als Jocs Olímpics de 1992, es van eliminar els darrers nuclis de barraques del terme municipal de Barcelona.

BARRAQUES/BCN
GUIA D'HISTÒRIA URBANA

BARCELONA CULTURA

Ajuntament de Barcelona

MUHBA MUSEU D'HISTÒRIA DE BARCELONA

Plaça del Rei, s/n
08002 Barcelona
Informació i reserves:
Tel. 93 256 21 22
reserves-mhcb@bcn.cat

GUIES D'HISTÒRIA URBANA DEL MUHBA:

1. BARCINO/BCN
2. GAUDÍ/BCN
3. DIAGONAL/BCN
4. PARCS/BCN
5. GÒTIC/BCN
6. AIGUA/BCN
7. BARRAQUES/BCN

www.museuhistoria.bcn.cat

©MUHBA 2011 1a edició: març de 2011

AUTORIA:	Alonso Carnicer, Sara Grimal i Mercè Tàjter, amb la col·laboració del Grup d'estudis Pas a Pas
FOTOGRAFIA:	AFB (Arxiu Fotogràfic de Barcelona), AHPN (Arxiu Històric del Poblenou), Arxiu Huertas, AMCB (Arxiu Municipal Contemporani de Barcelona), Arxiu MhIC (Museu d'Història de la Immigració de Catalunya), ANC (Arxiu Nacional de Catalunya, fons TAV), APMH (Arxiu del Patronat Municipal de l'Habitatge), Col·lecció Custòdia Moreno, Col·lecció Paco González, ICC (Institut Cartogràfic de Catalunya), Tavis. <i>Fotògrafs:</i> Alonso Carnicer, Sara Grimal, Sergi Palao, Tomàs Riva, Jordi Todó, Xavier Vallory March, Mariano Velasco

IDEACIÓ FORMAL I DISSENY: Montserrat Cucurella-Jorba

Patrocinen

abertij SIEMENS i Periòdic

Vista aèria del Turó de la Rovira, 1972

Vista aèria actual, 2011

ANC Ferrer

EL CARMEL I CAN BARÓ

Les barraques del Turó de la Rovira són un bon exemple de com s'estenia la ciutat informal. Als anys quaranta del segle xx, centenars de persones van aprofitar les antigues estructures de la bateria antiaèria, al cim del turó, per construir-hi barraques. Al voltant també van sorgir els nuclis de Raimon Casellas i Francesc Alegre: el conjunt arribava, als anys seixanta, a uns 3.000 habitants. A la zona també hi va haver nuclis de barraques al peu dels turons del Coll i del Carmel, juntament amb diverses formes d'autoconstrucció, típiques de tota l'àrea dels Tres Turons.

Les barraques es van adaptar al relleu del terreny, marcat pel fort pendent i l'exploració de les pedreres. Construïdes inicialment amb pedres i cobertes de cartró-cuir, barraques i carrers es van millorar amb els anys fins a constituir nuclis cohesionats. Els vestigis de les edificacions i del paviment de les barraques, que ara formen part del conjunt patrimonial del Museu d'Història de Barcelona al Turó de la Rovira, mostren l'enginy i la capacitat d'adaptació dels qui hi van viure.

Els barraquistes van estar molts anys sense camins d'accés ni serveis de cap mena. El Centre Social del Carmel, que es va convertir en associació de veïns el 1972, va protagonitzar una intensa lluita reivindicativa fins a aconseguir la resposta de les institucions. El relatiu aïllament va fer que aquests nuclis fossin dels últims que van quedar a la ciutat. Els seus pobladors van reclamar la construcció de pisos a la mateixa zona, i ho van aconseguir l'any 1984, en un dels pocs exemples d'aquestes característiques que hi va haver a Barcelona. L'enderroc de les últimes barraques va arribar l'any 1990 i va simbolitzar la fi del barraquisme a Barcelona.

Vista aèria de la Perona, c. 1970

Vista aèria actual, 2011

ANC Ferrer

ALTRES NUCLIS

A banda de les zones de màxima concentració de barraques, al llarg del segle xx van aparèixer molts nuclis menors i de durada variable que van ocupar solars buits allò on la trama urbana estava inacabada, fins i tot en punts de l'Eixample, i també en zones perifèriques de les Corts, el Poblenou i al peu de la serra de Collserola.

A mesura que l'expansió de la ciutat formal necessitava aquests espais, els seus habitants eren traslladats. Va ser el cas de les barraques de la Diagonal, enderrocades just abans de la celebració del Congrés Eucarístic de 1952, quan es va reurbanitzar la zona. Els seus habitants van ser real·lojats en blocs de poca qualitat construïts de manera molt ràpida, a Can Clos, les Cases del Governador i la Via Trajana. D'altres nuclis van durar més temps, com les barraques de darrere l'Hospital de Sant Pau, enderrocades el 1974 per construir la ronda del Guinardó.

En molts casos els nuclis de barraques van conviure durant anys amb zones que s'anaven urbanitzant. La Perona va néixer en una zona aïllada, però va continuar creixent quan vora seu ja s'havia construït el barri de la Verreda. La coexistència va generar tensions, sobretot perquè a mesura que les famílies de la Perona accedien als programes de realotjament, les barraques eren ocupades de nou per famílies que es trobaven en una situació social molt més precària i, abocaven aquell nucli a una marginalitat creixent fins que el 1989 es va completar el trasllat dels veïns.

El nucli de Santa Engràcia, a Nou Barris, va ser un exemple d'estreta coexistència, durant gairebé vint anys, de les barraques amb els blocs de pisos que les envoltaven; els veïns van tenir en aquest cas un paper actiu per afavorir el realotjament dels barraquistes. Una desena de nuclis van persistir en diversos punts de la ciutat fins als anys vuitanta.

